

DATE STATISTICE DIN ARHIVA GUBERNIULUI TRANSILVANIEI PRIVITOARE LA COMITATUL HUNEDOARA ÎN ANII GUVERNĂRII LIBERALE

SIMION RETEGAN

Pregătirea dietei din 1863/64, așa-numita dietă românească de la Sibiu, a impus administrației Transilvaniei un efort deosebit. Niciodată preparativele unei diete n-au fost mai lungi și mai complicate. Cele dinainte de revoluție și chiar cea din 1848 au implicat mai puține greutateți de pregătire, datorită participării la alegeri doar a nobililor, al căror număr, situație, rang în cadrul fiecărei unități administrative erau foarte bine cunoscute autorităților superioare. Corpul electoral avea ca atare proporții relativ reduse, prezenta o anumită stabilitate și putea fi ușor manevrat.

Dieta din 1863 fiind prima dietă a Transilvaniei, convocată pe baza unei legi electorale moderne, care extindea drepturile politice și asupra categoriilor nenobile, antrenează, din contră, la viața publică o masă de oameni incomparabil mai mare, chiar dacă censul de 8 florini era destul de ridicat. Să mai adăugăm apoi și faptul că întocmirea de către Habsburgi a legii electorale provizorii, pe baza căreia se va convoca dieta din Sibiu, a necesitat ea însăși nenumărate operații preliminare cu caracter statistic, spre a se putea cunoaște dinainte structura dietei și deci comportamentul ei politic.

Pe acest teren, atât de sensibil, cercurile conducătoare vieneze, cancelaria aulică, în primul rînd, acționează cu foarte multă prudență. Cumpănesc temeinic înainte de a lua vreo hotărîre. Ca atare, Viena are nevoie de cît mai multe date atât globale, cît și referitoare la jurisdicții: comitate, scaune, districte, orașe. O interesau de fapt, nu atât cifrele finale, cît anumite proporții în cadrul lor, nu atât mărimea corpului electoral, cît repartizarea sa, jocul său, sub diverse aspecte și în diverse locuri. O interesa raportul dintre nobili și nenobili, între nobilii care plăteau impozitul de 8 florini și ceilalți, între diferitele categorii de alegători nenobili. Și, mai cu seamă, o interesează raportul exact între alegătorii celor trei națiuni: cît și unde din prezumptivii alegători sînt români, cît și unde maghiari, cît și unde sași. În funcție de aceste relații urma să fie combinată legea electorală, în așa fel ca națiunile, neavînd niciuna majoritatea absolută în dietă, să-și macine forțele între ele, spre a putea fi mai ușor controlate. Trebuia în primul rînd evitată cu orice preț o majoritate absolută a românilor, la care aceștia aveau dreptul în virtutea masei lor etnice, ca și în virtutea principiilor de egalitate națională, cuprinse în actele fundamentale de la începutul perioadei liberale. O asemenea majoritate ar fi putut prejudicia grav nu numai interesele națiunilor foste privilegiate, care totuși trebuiau apărute, dar și interesele habsburgilor.

Legea electorală provizorie, emisă din 21 aprilie 1863¹, va fi, în consecință, un compromis între trecut și prezent, între nou și vechi, între privilegiu și egal. Cuprinde, e drept, unele prevederi în favoarea românilor, cărora le dă posibilitatea să-și formeze cel puțin majoritatea relativă pe care o vor avea la Sibiu, dar lasă și națiunilor „politice” o bună parte din vechile lor privilegii. Firește, în detrimentul națiunii române. Astfel, maghiarii cu o populație de 568.913 locuitori vor alege 44 de deputați, ceea ce înseamnă un deputat la 12.913 locuitori. Sașii primesc avantaje și mai mari. La o populație de 204.301 locuitori aleg 33 de deputați, deci un deputat la 6370 locuitori. Din partea lor, românii cu 1.300.913 suflete aleg 48 de deputați, adică un deputat la 28.280 suflete ceea ce înseamnă de două ori mai puțin decât maghiarii și de aproape cinci ori mai puțin decât sașii².

Iată cîteva dintre motivele care au făcut ca întreaga administrație politică a Marelui Principat să fie angrenată în munca de pregătire a dietei. Conducerea o are guvernul din Cluj, sub conducerea cancelariei aulice. Ceea ce rezultă este o adevărată probă a virtuozității administrației austriece. Un flux de ordine, dispoziții, circulare, pornește din cancelariile guvernului pentru a străbate întreaga Transilvanie. Este urmat de refluxul rapoartelor, propunerilor, situațiilor, organelor locale. Sintetizate, acestea sînt înaintate la Viena, de unde noi ordine sosesc.

Începutul se face cu conscrierea celor al căror impozit direct era de 8 fl. sau mai mult. Încă în 1862 guvernul trimite cancelariei date despre numărul lor. Prima situație o trimite guvernatorul Folliot de Crenneville, cancelariei, în 31 mai³. În toată Transilvania plăteau un impozit direct de 8 fl., după datele furnizate de către Direcția financiară din Sibiu, 70.563 de persoane. Nu erau incluse aici comitatele Alba de Jos și Hunedoara, care ne interesează pe noi. O altă situație, de data aceasta exhaustivă, se expediază în 10 septembrie. Totalul celor care satisfăceau în Transilvania condiția de cens era, după datele aceluiași oficiu, de 82.693 de persoane⁴. În comitatul Hunedoara existau, potrivit unui raport al comitelui suprem Francisc Nopcea, din luna iulie a acestui an, 6.002 prezumtivi alegători⁵.

Dar aceste date inițiale păcătuiau printr-o prea mare generalitate. În consecință, la porunca cancelariei aulice guvernul ordonă la 12 decembrie 1862 tuturor șefilor administrativi să expedieze pînă la sfîrșitul lunii date noi, întocmite pe baza unor formulare speciale. Se cere acum, pe lîngă totalul alegătorilor, repartizarea lor pe națiuni, numărul persoanelor nobile, numărul nobililor impozăți cu cel puțin 8 fl., numărul localităților jurisdicțiunii respective, numărul locuitorilor. Totodată li se pune în vedere să facă propuneri concrete privitoare la arendarea circumscripțiilor electorale în așa fel încît fiecare să cuprindă în jur de 30.000 de suflete⁶.

¹ *Telegraful Român*, an XI, nr. 37 din 5 V 1863, p. 164.

² S. Retegan, *Pregătirea dietei de la Sibiu în 1863—64*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj”, XII, (1969), p. 63.

³ Arh. St. Budapesta, D. 228, Elnöki iratok, 1863, nr. 162 (în continuare Arh. Stat. Bp. D. 228).

⁴ Arh. St. Bp. D. 228, 1862, nr. 114.

⁵ *Idem*, nr. 297.

⁶ Arh. St. Bp. F. 263, 1862, nr. 6360.

Situațiile sosesc la Cluj, una după alta, din decembrie pînă în martie următor. În 14 martie 1863 sînt expediate cancelariei, în ale cărei arhive se păstrează într-un mare dosar separat⁷. Ne vom opri pe larg la statistica privind comitatul Hunedoara⁸.

Este întocmită la 28 decembrie 1862, desigur sub supravegherea baronului Nopcsa, pe baza datelor adunate de către juzii cercuali la fața locului. Comitatul avea 376 de localități cu o populație de 168.225 de locuitori. Teritoriul său era împărțit în trei districte (al Mureșului de Sus, al Mureșului de Jos și al Hațegului), iar acestea în 19 cercuri. Era, cum se știe, în ceea ce privește mărimea, al doilea comitat al Transilvaniei, după Alba de Jos, cu 185.561 de locuitori, potrivit aceluiași izvor. Imediat în urma sa se situa Clujul și Turda, cu cite 145.000 și 140.000 de locuitori.

În ceea ce privește numărul de alegători, Hunedoara ocupa însă abia locul al patrulea, după Turda, Alba de Jos și Cluj. Existau aici 5.296 de persoane care plăteau statului un impozit direct mai mare decît 8 fl., cu ceva mai mulți decît în comitatul Tîrnava sau Solnocul Interior, care aveau aproximativ jumătate din populația comitatului Hunedoara. (Turda — 7.896 alegători, Alba — 6.631, Cluj — 6.449, Tîrnava — 5.065, Solnoc — 5.016).

Această discrepantă între numărul populației și cel al alegătorilor este semnificativă sub mai multe aspecte. În primul rînd ea arată starea de înapoiere mai accentuată a comitatului în raport cu alte regiuni. Într-adevăr, situația țărănimii era, în cea mai mare parte a comitatului Hunedoara, extrem de precară. În această privință mărturiile contemporane sînt unanime. Iată, de pildă, ce scria în 1861 un corespondent din Hațeg al „Telegrafului Român”: „Starea materială a poporului nostru de aici, luată peste tot, este foarte scăpătată, și această scăpătare este mai virtos rezultatul cel amar al legăturilor celor feudale pînă la anul 1848. De atunci pînă azi alte necazuri, alte împilări, alte nedreptăți, și așa acest popor rămase tot acolo unde l-a ajuns anul 1848”⁹.

Așa se explică faptul că în cercuri administrative, cu o populație de peste 10.000 de locuitori, ca cel al Clopotivei, Geoagiului, Lăpușnicului, nu se pot conscrie decît în jur de 300 de alegători. Sau chiar cercul Hunedoarei, cu 14.709 locuitori, nu are decît 148 de alegători. Cercul Devei nu pare nici el mai bine reprezentat. La o populație de 6.049 de locuitori, are abia 197 de alegători, între care însă sînt socotiți și cei din orașul Deva (cf. anexa nr. 1). Cea mai bună situație o are din acest punct de vedere cercul Silivașului, unde la 9.108 locuitori se conscriu 607 de alegători.

Ceea ce, în al doilea rînd, arată discrepantă amintită este mărimea censului de 8 fl. Fusese stabilit la această sumă de către dieta din Cluj, în 1848, cu un scop politic bine determinat: perpetuarea supremației nobilimii maghiare în viața publică a Transilvaniei. În 1862—63 cercurile conducătoare vienezze mențin și ele censul de 8 fl., dar includ la calcularea lui și darea capului sau capitația, exclusă în 1848. Ori în Transilvania, capitația era foarte mare. Globalul ei, nu numai că echivala, dar chiar întrecea cvantumul celorlalte dări directe. Astfel încît, prin introducerea în cens a capitației, numărul alegătorilor creștea foarte mult,

⁷ Arh. St. Bp. D. 228, Eln. iratok, 1963, nr. 162.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Telegraful Român*, an. XI, nr. 49 din 7 dec. 1861, p. 193.

de aproximativ 6 ori. În virtutea legii electorale din 1848, în tot comitatul Hunedoara nu existau, după unele estimări făcute la începutul perioadei liberale, decât 110 de alegători censiști, cărora ar fi urmat să li se alăture 372 de reprezentanți ai comunelor, și, desigur, masa mare a alegătorilor nobili, care beneficiau de dreptul alegerii în virtutea vechilor privilegii¹⁰.

Dar chiar prin introducerea capitației, censul continuă să rămână totuși foarte mare. În sate, plăteau un impozit de 8 fl. doar cei care posedau un minimum de 14—16 iug. de pământ de categoria I-a. Este antrenată, cu alte cuvinte, la viața politică doar o infimă minoritate a țărânimii, pătura sa superioară, burghezia sătească.

În ceea ce privește structura națională a alegătorilor, statistica baronului Nopcea nu face decât să confirme un lucru ușor de presupus, și anume imensa preponderență a românilor în cadrul corpului electoral al comitatului. Din cei 5.296 de alegători 4.731 sînt români, iar 565 maghiari. În ciuda censului ridicat, masa majoritară românească a comitatului își spune cuvîntul. Tocmai datorită acestui fapt, el era denumit uneori, înainte de 1848, Valahia Transilvanica. Din Hunedoara vor intra în anul viitor în dieta de la Sibiu 6 deputați români.

Extrem de semnificativă este statistica și în ceea ce privește numărul nobililor, și mai ales a situației lor materiale. Penultima ei rubrică arată, pe cercuri, numărul total al acelor care înainte de 1848 au participat la alegerile dietale, cu alte cuvinte al nobililor, întrucît înainte de revoluție exercitarea drepturilor politice era rezervată exclusiv acestei categorii.

Cum se știe, numărul lor era în comitatul Hunedoara foarte mare: în total 3.029 persoane. Din acest punct de vedere, comitatul Hunedoara ocupa locul al doilea în Transilvania, după Solnocul Inferior, cu 3.759 de nobili (cf. anexa nr. 2). Bineînțeles, imensa majoritate a acestora sînt acei cunoscuți „nobiles unius sessionis“, „nobili de 7 pruni“, sau „nobili de o casă și cerșetori de șasă“, cum îi numește Barițiu. Erau, în general, proprietari unei sesii sau, de cele mai multe ori, a resturilor ei. Unii dintre ei aveau însă 2—3 sesii, alții chiar 5. Aceștia din urmă avuseseră înainte de 1848 cîte un iobag sau doi. Lista lungă a celor peste 5.000 foști „domni de pământ“, despăgubiți de stat, listă publicată de consilierul gubernial Grimm, în 1863, cuprinde zeci de astfel de nume din comitatul Hunedoarei¹¹. Unele familii erau crengi mai îndepărtate ale unui trunchi familiar, asimilat de secole întregi nobilimii maghiare. Astfel, în cadrul familiilor: Puj, Buda, Gola, Jordán, întîlnim membrii cu peste 20 de sesii în mai multe sate sau chiar mai mult, (Puj Alexius — 172 de sesii, Buda Nicolaus — 134 de sesii) și alții foarte numeroși cu 2—3 sesii, cel mult 6. Existau apoi familii și mai puțin avute, cu 1—2 sesii, ca de pildă: Stoicuța, Badea (Vaidei), Dragotă (Silivaș), Vitan. Costea, Boloșiu, Balia, Barza etc. Foarte adesea întîlnim aici rudele îndepărtate ale familiilor Pogány, Zeyk, Nopcea, acei numeroși Pogănești, Zeicănești, Nopcești rămași la locul de origine, nemaghiarizați, în general săraci. O situație cu totul asemănătoare exista în Chioar, Făgăraș, Solnocul Interior. În comitatul Hunedoara remarcăm numărul foarte ridicat al nobililor în cercurile Peștiș, Hunedoara, Lăpușnic, Rîu-Bărbat, Densuș și mai ales Zăvoiul (650 de nobili în 15 comune), în timp ce în

¹⁰ Arh. St. Cluj-Napoca, Arhiva istorică, Documente tipărite, cutia 1865.

¹¹ J. A. von Grimm, Das Urbarmalwesen in Siebenbürgen, Wien, 1863.

alte cercuri numărul lor este foarte mic (cercul Almaș — 3, Gurasada — 14, Soimuș — 17) etc.

Cea mai elocventă dovadă că majoritatea nobililor comitatului fac parte din categoria micii nemeșimi, a nobililor „opincari“, este chiar situația lor materială. Din totalul de 3.029 de nobili existenți, abia 565 plăteau statului un impozit de 8 fl., îndeplinind în felul acesta condiția cerută, de cens. Aici intră, în primul rînd, nobilii mari și mijlocii maghiari sau maghiarizați, între care pot fi amintite familiile grofilor Khun și Bethlen, cea a baronilor Jósika și Nopcea, apoi familiile Barcsay, Matskásy, Szereday, Buda, Para, Gola, Duma etc. Acești alegători nobili, dar care beneficiază de drepturile politice nu în virtutea nobilității lor ci a averii, vor forma în decursul alegerilor din anul viitor opoziția față de candidații majorității românești. Restul nobililor, români în cea mai mare parte, nici nu vor putea participa la alegeri.

În privința arondării viitoarelor circumscripții electorale, comitele suprem Nopcea propune la aceeași dată, potrivit instrucțiunilor primite, împărțirea teritoriului în șase circumscripții electorale: Rîu-Bărbat (cercurile Silivaș, Rîu-Bărbat și Clopotiva) cu 28.127 de locuitori, Totești (cercurile Zăvoiul, Totești, Densuș și Chitid) cu 29.393 de locuitori, Hunedoara (cercurile Hășdat, Hunedoara și Peștiș) cu 26.920 de locuitori, Geoagiu (cercurile Soimuș, Ilia și Gurasada) cu 27.948 de locuitori, și, în sfîrșit, circumscripția Deva (cercurile Lăpușnic, Deva și Jeledinți) cu 26.848 de locuitori¹². Întrucît guvernul va accepta propunerea făcută, acestea vor fi, în 1863, circumscripții electorale în cadrul cărora se vor face alegerile pentru deputați.

Trebuie să menționăm aici că una dintre scăderile cele mai mari ale legii electorale din 1863 va fi tocmai modul, cu totul inegal, de arondare a circumscripțiilor electorale. Se respectă și acum prerogativele feudale ale unor localități așa-zise privilegiate, care, deși aveau o populație foarte redusă, vor trimite în dietă un mare număr de deputați. Astfel, cele 11 orașe libere regești și 7 opide privilegiate, cu un total de abia 3.658 de alegători¹³, vor fi reprezentate în dietă cu 29 de deputați, în timp ce, comitatul Hunedoara, cu 5.296 de alegători, va putea alege abia 6 deputați. Arondarea electorală a scaunelor săsești, și secuiești de asemenea est iencomparabilă mai favorabilă decît a comitatelor, unde grosul populației era format din români. Iată de ce „Gazeta Transilvaniei“ cerea, în 1865, în perioada pregătirii dietei din Cluj, reprezentarea comitatului Hunedoara cu cel puțin 10 deputați¹⁴. Se mai cere, prin analogie cu o serie de localități ca: Sic, Cojocna, Ilieni, Brețcu, care în virtutea vechilor lor privilegii trimiteau fiecare cîte un deputat în dietă, reprezentarea similară a unor localități mult mai importante din comitatul Hunedoara, ca Vinerea și Cugirul. Prima, socotită cea mai avută comună din întreaga Transilvanie, avea un venit anual de aproape 30.000 de fl., drept de tîrg săptămînal, o școală normală, mai multe „bolte“, o fabrică de cuie, întreprinderi pentru tăiatul scîndurilor de stejar, fabricarea șindrilelor, a pănurii¹⁵. La Cugir exista cunoscuta „topitorie de fier“. Se cere de asemenea reprezentarea în dietă cu un deputat propriu a „băiușagului“ românesc din cercul Dobrei unde existau — scrie Ga-

¹² Arh. St. Bp. D. 228, 1863, nr. 162.

¹³ Arh. St. Bp. D. 228, 1862, nr. 206.

¹⁴ *Gazeta Transilvaniei*, 1865, nr. 86 din 11 XI, p. 352.

¹⁵ *Ibidem*

zeta — peste 200 de mine de aur și argint¹⁶. În statisticile oficiale contemporane numărul lor este indicat doar la 80, dar importanța economică a acestei regiuni nu poate fi, nici așa, contestată¹⁷.

În afara statisticii analizate, care este, de fapt, o totalizare pe cercuri, alte două situații statistice anterioare, mult mai amănunțite, la nivelul comunelor, pornesc în decembrie 1862 de la Deva spre Cluj, pentru a ajunge, în cele din urmă, în arhivele cancelariei aulice din Viena¹⁸. Sînt întocmite ambele în 6 septembrie 1862 și au fost înaintate cancelarului Nádasdy în 17 decembrie același an, împreună cu cele privitoare la districtul Făgăraș¹⁹. Sînt importante, deoarece, pe lângă unele date preluate în situația finală în 28 decembrie 1862, cuprind date interesante care au fost, la sfîrșit, lăsate la o parte. Întrucît reproducerea lor pe comune, în anexe, este din cauza lungimii, dificilă, publicăm integral doar una dintre ele, cea mai importantă (anexa nr. 3); din cealaltă extragem doar cifrele totale pe cercuri (anexa nr. 4).

Cea dintîi este tot o statistică a celor care plăteau impozitul de 8 fl., dar cu date comparative provenite din surse diferite. Sînt mai întîi cele furnizate de Direcția financiară din Sibiu, apoi cele înaintate de juzii cercuali, după cercetarea situației din comune (anexa nr. 3).

Ceea ce se remarcă de la început este diferența, uneori destul de mare, care există între cele două categorii de date. Semnificativ numărul contribuabililor de 8 fl. înregistrați la Sibiu, este mai mare decît cel constatat de autoritățile comitatului la fața locului. Așa de exemplu, în cercul Geoagiului, în prima coloană apar 391 de contribuabili, pe cînd a doua abia 265, în cercul Chitidului 453 și respectiv 347, în cercul Hunedoarei 207 și 148 ș.a.m.d. Diferența pe întreg comitatul este de 686 prezumtivi alegători. Se întîlnesc, este adevărat, cercuri unde situația se inversează, dar cazurile sînt puține, iar diferențele nesemnificative.

Această diferență, caracteristică de altfel nu numai Hunedoarei ci întregii Transilvanii²⁰, este foarte ușor de explicat. Mărimea cifrelor furnizate de Direcția financiară trimise imediat la rigurozitatea cunoscută a organelor fiscale austriece, care întemeiate pe recente măsuri cadastrale, erau în măsură să cunoască exact situația tuturor contribuabililor. Survin apoi unele aspecte de ordin politic. Autorii conscrierii locale, juzii cercuali, proveniți în cea mai mare parte din rîndurile nobilimii maghiare, sau dependenți de aceasta, cu bunăștiință caută, într-un comitat ca Hunedoara, să reducă pe cît posibil numărul celor îndreptățiți să ia parte la viața politică²¹. Văd în ei nu simpli contribuabili ca fiscalul, ci viitori alegători. Se va vedea că în anul următor, în perioada pregătirii alegerilor, foarte mulți alegători români, mai ales din rîndul preoților și învățătorilor, nu vor fi înscrși în listele electorale. Sau, dimpotrivă, vor fi înscrși, în ciuda prevederilor legii electorale, extrem de mulți

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Magyarország bányászata a bányakapitányságok 1863—1867 évi jelentései alapján összehasonlítva* (Mineritul Ungariei pe baza comparării rapoartelor districtelor miniere din anii 1863—1867), în „Hivatalos statisztikai közlemények” (Comunicări statistice oficiale), II, Pest, 1869, p. 136.

¹⁸ Arh. St. Bp. D. 228, 1862, nr. 615.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Cf. S. Retegan, *op. cit.*, p. 66.

²¹ Sofroni Rodica, *Mișcări sociale și naționale în comitatul Hunedoara (1860—1861)*, în „Sargetia”, IX, p. 197.

²² *Telegraful Român*, nr. 46 din 6 VI 1863, p. 187.

nobili, uneori sate întregi, care nu satisfăceau condiția de cens. Cele mai multe falsuri se vor comite în cercurile Peștiș, Totești, Silivaș²². Este posibil de asemenea ca țărani, ei înșiși neștiind încă bine despre ce este vorba, să se fi arătat prudenți față de o asemenea conscriere. Oricum, cifrele statisticii sînt extrem de interesante. Merită să ne oprim puțin la localitățile mai importante ale comitatului.

Deva, centrul administrativ comitatens, apare încă sub forma celor 3 comunități: Deva-Metal, Ordinar și Bulgară, care totalizează împreună abia 116 alegători (117 după statistica comitatului). Din aceștia 31 erau nobili, iar 86 nenobili²³. Întrucît cea mai mare parte a lor erau maghiari, alesul orașului va fi, în 1863, Bodola János. Populația românească a orașului însă era într-o permanentă creștere astfel încît în 1869 ea va fi pe punctul de a constitui majoritatea relativă a locuitorilor²⁴. Trebuie spus că prin legea electorală din 1848, Deva nu avea dreptul unei reprezentări proprii în dietă; acest drept îi este acordat doar prin regulamentul electoral din 1863.

Orașul Hunedoara, care făcea parte din rîndul opidelor privilegiate²⁵, beneficiarul unei vechi autonomii administrative, nu putea, firește, apare în statistica comitatului. Se menționează totuși aici că cei 72 de nobili ai săi nu au fost înglobați în totalul nobililor cercului Hunedoara. Știm din alte surse că, la fel ca Brașovul, Abrudul, Alba Iulia, Orăștie, Sebeșul, avea o majoritate românească, cu toate că românii erau foarte injust reprezentați în conducerea orașului²⁶ și că predominau și în cadrul corpului său electoral. Astfel, în iunie 1863, reprezentanța orașului respinge cu majoritate de voturi (magistrații români și sași), propunerea unor membri maghiari de a refuza organizarea alegerilor, în vederea boicotării dietei din Sibiu²⁷. Alesul orașului va fi administratorul montanistic român I. Sămceleanu²⁸.

La fel stau lucrurile și cu Hațegul. Acest opid autonom, fost pînă în 1851 grăniceresc, era singura localitate urbană din întreaga Transilvanie, cu o conducere în întregime românească. În mai 1861, cînd se reorganizează, pe baza diplomei din 20 octombrie 1860, întreg personalul său administrativ va fi format exclusiv din români, „după libera votizare și unanima voință a tuturor cetățenilor opidului”²⁹. El consta din opt funcționari, cărora li se vor mai adăuga, în august 1862, încă doi judecători, așa-ziși „singulari”, întreținuți toți din „casa comunală”³⁰. În ciuda

²³ Arh. St. Bp. D. 228, 1862, nr. 615.

²⁴ A magyar korona országaiban az 1870 év elején végrehajott népszámlálás eredményei (Rezultatele recensămîntului înfăptuit la începutul anului 1870 în țările coroanei maghiare), Budapest, 1871.

²⁵ Pînă în 1848 existau 11 orașe libere regești (Cluj, Alba Iulia, Tîrgu Mureș, Gherla, Dumbrăveni, Sibiu, Brașov, Sighișoara, Mediaș, Bistrița și Orăștie), 3 orașe nobiliare (Turda, Aiud, Dej) și 10 opide privilegiate (Abrud, Ocna Sibiului, Hunedoara, Tîrgu Secuiesc, Hațeg, Sfîntul Gheorghe, Odorhei, Ilieni, Miercurea Ciuc și Brețcu), cf. Söllner J., *Statistik des Grossfürstenthums Siebenbürgen*. Hermannstadt, 1856, p. 392.

²⁶ În 1870, orașul Hunedoara avea o populație de 2.597 de locuitori din care 596 rom. catolici, 350 gr. catolici, 1360 ortodocși și 24 de augustani, cf. *Magyar korona* ..., p.

²⁷ Arh. Stat. Bp. F. 266, 1863, nr. 21.010.

²⁸ S. Retegan, o.c., p. 80.

²⁹ Arh. Stat. Pb. F. 263, Eln. ir., 1862, nr. 2611.

³⁰ Ibidem.

proporțiilor sale atât de recuse, populația opidului se ridica, în 1857, la abia 1522 de locuitori³¹, Hațegul înscrie în acești ani o minunată pagină de istorie. O mină de oameni, câțiva negustori, proprietari, meșteșugari mai avuți, 2—3 „învățați“, foștii grăniceri, simplii țărani cei mai mulți, apără dindărătul autonomiei recunoscute a urbei lor nu numai propria lor cauză, ci foarte adesea chiar pe cea a națiunii întregi. Intervin, fie pentru una, fie pentru cealaltă, când la guberniul din Cluj, când la cancelaria aulică din Viena, când la împărat. Frământă în această vreme gândul de a reînvia pe Valea Hațegului un district românesc, asemănător acelorale Făgărașului și Năsăudului. Iată-i astfel, în 19 decembrie 1860, adresindu-se în numele întregii națiuni împăratului, pentru menținerea autonomiei istorice a Transilvaniei, recunoașterea legislativă a națiunii române, decretarea oficialității limbii sale, cens mic etc.³². În februarie 1861, înainte de organizarea generală, opidul își alege o nouă comunitate, un nou magistrat și declară limba română ca limba sa oficială³³. Din nou, în 8 mai cu prilejul restaurării definitive, „poporul alegător orășenesc“ declară „limba cea română ca limba sa oficioasă de jos pînă sus“³⁴. Întrucît guberniul încearcă în mai multe rinduri să anuleze hotărîrea luată, o delegație a Hațegului bate drumul Vienei pentru a cere ajutorul cancelariei aulice³⁵.

Din districtul Hațegului făceau parte, de asemenea, viitoarele mari centre miniere, care furnizau un mare număr de alegători. Aceasta denotă, spre deosebire de alte cercuri, o anumită prosperitate economică, datorată tocmai valorificării, deși acum în cantități mici, a cărbunelui. Astfel, Petrila avea 160 de contribuabili care plăteau un impozit de 8 fl., deci tot atîția alegători (164 după statistica direcției financiare), care toți fuseseră, înainte de 1848, iobagi. Petroșanii aveau 116 de alegători (115 după prima statistică), la fel foști iobagi. La Vulcan existau 24 de alegători (respectiv 28). Lupenii în schimb nu numără decît 12 alegători (respectiv 20). Localitatea minieră Balșa avea și ea 60 de alegători. Foarte mulți alegători au: Homorodul (94, respectiv 78), Peștișul (45, respectiv 42), Gurasada (58, respectiv 56), Păroșeni (40, 36), Dobra (34, 35), Bretea de Mureș, Ilia, Zamul. În schimb localități azi foarte importante, ca Ghelar, Călan, Săcărîmb, aveau în 1862 un număr extrem de redus de alegători, ceea ce indirect, arată precaritatea situației lor economice (cf. anexa nr. 3).

Cealaltă statistică pe care o înaintează comitele suprem Nopcea în decembrie 1862 guberniului, este o defalcare pe categorii a celor care satisfăceau condiția de cens. În total sînt specificate 7 categorii de contribuabili, în funcție de mărimea impozitului pe care-l plăteau: între 8—10 fl., între 10—12 fl., între 12—15 fl. ș.a.m.d. Ultima categorie este a acelor care plăteau între 50—100 fl.

Din capul locului se remarcă numărul extrem de scăzut al contribuabililor din categoriile superioare. Situația este, de altfel, caracteristică pentru toată Transilvania. În 1861—1862 de pildă, în tot Marele Prin-

³¹ Fényes Elek, *A magyar birodalom nemzetiségei és ezek szám vármegyék és jársók szerint* (Națiunile statului maghiar pe comitate și cercuri), Pest, 1867, p. 19.

³² Păcățeanu, T. V., *Cartea de aur*, II, p. 172—176.

³³ *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 13 din 29 III 1861, p. 99—101.

³⁴ *Idem*, nr. 20 din 17 V 1861, p. 158.

³⁵ *Idem*, nr. 31 din 19 VIII 1861, p. 245—247.

cipat, plăteau un impozit pentru pământ mai mare decât 25 de florini anual, abia 2.457 persoane³⁶. Este un indiciu indiscutabil a unei stări generale de înapoiere a agriculturii, a încetinelii cu care ea se angajează pe drumul unei dezvoltări capitaliste. Desființarea iobăgiei face pretutindeni ca din masa țărănească să se ridice deasupra treptat o pătură cu stare, în timp ce dedesupt crește numărul prolețarilor agricoli. Concomitent, se întărește economic pătura proprietarilor mijlocii și mici. Acest proces legic se desfășoară în Transilvania, unde rămășițele feudale continuă să aibă o pondere foarte însemnată, extrem de lent și anevoios. Așa se explică faptul că în tot comitatul Hunedoarei nu există decât 383 proprietari de pământ, care plăteau statului un impozit mai mare decât 25 de fl. anual. Cercuri întregi nu au nici un contribuabil cu peste 50 de fl. și foarte puțini cu peste 25 de fl. Așa de pildă, în cercul Almașului nu există decât 4 alegători din aceste categorii, în cercul Chitidului de asemenea 4, în cel al Gurasadei 2, al Zăvoiului 4 etc.³⁷. În aceste regiuni de deal, marile proprietăți moșierești sînt, cum se știe, destul de puține. Regiunile de șes ale comitatului, împrejurimile Devei, cercurile Iliei, Silivașului, Clopotivei, dimpotrivă, cunosc o frecvență mult mai mare a acestei categorii de proprietăți, iar ca atare aici numărul contribuabililor mari este mult mai ridicată. (Cercul Deva 13, cercul Ilia 12, cercul Silivaș 16, cercul Clopotivei 13). Ei se recrutează aproape în exclusivitate din rîndurile nobilimii maghiare.

În ceea ce privește categoriile inferioare de contribuabili, este extrem de interesant faptul că aproape întotdeauna cea mai mare parte a lor se încadrează în prima categorie, plătind între 8—10 fl. Această repartizare nu este întimplătoare. Se datorează faptului că acest impozit era plătit pentru sesiile iobăgești întregi, a căror suprafață era în Transilvania de aproximativ 14—16 iug. Se poate deci vorbi despre o suprapunere, aproximativă desigur, între categoria alegătorilor censiști de la țară și pătura subțire a foștilor iobagi, care mai erau încă în stăpînirea unei sesii întregi. Cea mai elocventă exemplificare ar fi cazul Geoagiului, unde din cei 67 de alegători 49 intrau în prima categorie de impozit, 7 în următoarele două și 4 în ultima³⁸. Aceeași este situația la Homorod, unde din 94 de alegători 55 plăteau între 8—10 fl., la Boșorod 46 din 61, la Chitid 27 din 43, la Vilcele 36 din 40 etc.³⁹. Este inutil să precizăm că în cadrul acestor categorii inferioare, grosul contribuabililor îl formau românii. Am văzut la început că din 5.296 de alegători, 4.731 erau români.

Candidații români vor obține astfel, în ciuda tuturor încercărilor unor funcționari comitatensi, de a provoca neînțelegeri confesionale între uniți și neuniți, majoritatea de voturi în toate cele 6 circumscripții electorale. Din comitatul Hunedoaara vor intra în dieta din Sibiu: asesorul Ioan Balașu, vicarul unit al Hațegului Petru Pop, protopopul ortodox Ioan Rațiu, fostul redactor al „Telegrafului Român“, judele Petru Damian, procurorul L. Orbonaș și protosingelul N. Popeea. Acestora li se

³⁶ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 36 din 22 V 1867, p. 142.

³⁷ Cf. Anexa nr. 4.

³⁸ *Arh. St. Bp. D.* 228, 1862, nr. 615.

³⁹ *Ibidem*.

vor mai adăuga aleșii Hațegului (I. Codru-Drăgușanu) și Hunedoarei (I. Sămceleanu).

Pentru a arăta caracterul incomparabil mai liberal al prescripțiilor electorale din anii guvernării liberale, față de cele impuse după 1867, prezentăm câteva date din comitatul Hunedoarei referitoare la alegerile din 1869 pentru parlamentul maghiar. Aceste alegeri s-au făcut în Transilvania pe baza legii electorale a dietei de la Cluj din 1848.

Numărul total al celor îndreptățiți să participe la alegeri este de 4.786 de persoane, aproximativ egal deci cu cel din 1863. Proveniența alegătorilor și repartizarea lor este însă cu totul alta. Grosul îl formează acum masa nemeșimii de rînd: 3.737 de persoane, căreia i se acordă dreptul alegerii în virtutea nobilității, fără nici o condiție de cens. Ei i se adaugă apoi 65 de mari proprietari, 88 de meșteșugari, 25 de comercianți, 33 de intelectuali. Mai există în afara acestor două categorii mai numeroase: 392 de alegători care plătesc impozitul de 8 fl. fără capitație, și reprezentanții comunelor în număr de 446⁴⁰.

Accentul este pus acum pe corpul nobilimii, care furnizează mai mult decît 2/3 din totalul alegătorilor. Alegătorii censiști, singuri îndreptățiți în 1863, de data aceasta, pur și simplu, se pierd printre nobili. Această deplasare de accent favoriza, incontestabil, națiunea dominantă. Pe de o parte mărește foarte mult numărul alegătorilor maghiari, pe de altă parte acordă drepturile politice unor categorii foarte influențabile, foarte maleabile, foarte ușor de manevrat politic. Observăm încă o dată diferența enormă care există între censul de 8 fl. incluzînd capitația, ca în 1863 (5.296 de alegători) și censul de 8 fl. fără capitație (392 de alegători). Egalitatea censului este deci doar aparentă; în realitate, censul cerut în 1869 este de aproximativ 6 ori mai mare decît cel din 1863. Arondarea cercurilor electorale este tot atît de nedreaptă. În timp ce în 1863 comitatul Hunedoara era reprezentat în dietă de 6 deputați în 1869 el nu va putea trimite decît 2 deputați, cărora li se vor adăuga deputații Hațegului și Hunedoarei.

Mănunchiul de date statistice pe care le prezentăm este de natură, credem, să lumineze mai clar imaginea social-economică a comitatului Hunedoara în una dintre cele mai frămîntate și în același timp una dintre cele mai puțin cercetate perioade ale istoriei sale. Ele prezintă o importanță deosebită atît pentru istoria generală a Transilvaniei în anii guvernării liberale, cît și pentru clarificarea unor aspecte dintre cele mai diferite de istorie locală. Dovedesc, o dată mai mult, locul și rolul în cadrul Transilvaniei a unei regiuni de veche tradiție politică românească, a acelei „Valahia Transilvanica“ care a fost comitatul Hunedoara în tot decursul existenței sale.

⁴⁰ Az 1869-ik évi Magyarországyűlési képviselő választások eszközlesere összeirt választóknak statisztikai kimutatása (Prezentarea statistică a alegătorilor conșcriși cu prilejul alegerilor dietale pentru dieta Ungariei din 1869), Budapest: 1869.

Cercul	Numărul		Total 8 fl	Din care :			Total nobili	Din care cu fl.
	comunelor	locuitori		rom.	magh.	ș.a.		
Almaș	14	6398	183	182	1	—	3	1
Geoagiu	17	10657	279	261	18	—	39	18
Hășdat	13	5707	265	230	35	—	37	35
Chitid	17	9609	377	360	17	—	31	17
Jeledinți	20	8915	260	222	38	—	154	38
Peștiș	22	6504	228	175	53	—	306	53
Deva	14	6049	197	161	36	—	104	36
Gurasada	23	9373	304	295	9	—	14	9
Hunedoara	40	14709	148	115	33	—	242	33
Ilia	24	10638	417	397	20	—	57	20
Chemendia	17	11897	392	352	40	—	101	40
Lăpușnic	30	11885	371	324	47	—	296	47
Soimuș	18	7973	227	222	5	—	17	5
Riu Bărbat	15	7779	246	214	32	—	418	32
Densuș	21	8331	211	167	44	—	206	44
Clopotiva	21	11240	182	148	34	—	162	34
Silivaș	20	9108	607	605	2	—	159	2
Zăvoiul	15	7479	268	188	80	—	650	80
Totești	15	3974	134	113	21	—	33	21
Total :	376	168225	5296	4731	565	—	3029	565

Arh. Stat. Budapesta, D. 228, 1863, nr. 162.

Cott. Scaun. District.	Numărul		Total 8 fl.	Din care :			Nobili :	Total	cu 8 fl.
	comun.	locuit.		magh.	rom.	sași			
Cluj	209	145461	6449	1950	3854	644	1	1760	542
Turda	174	140174	7896	3394	4142	336	24	2536	551
Dăbica	166	93706	4012	817	2887	229	9	779	551
Alba de Jos	193	185561	6631	624	5502	467	38	1921	784
Alba de Sus	74	57003	1884	468	994	422	—	394	242
Hunedoara	376	168225	5296	565	4731	—	—	3029	565
Tirnavă	114	86422	5065	972	2745	1293	56	875	221
Solnoc	197	114381	5016	823	4091	40	62	3759	662
Făgăraș	65	63473	1817	447	1576	176	18	2693	383
Năsăud	46	46132	1525	1	1513	3	8	883	642
Odorhei	126	79662	1443	1423	18	2	—	10701	1195
Mureș	128	72209	2360	1744	597	14	15	7661	1520
Treiscaune	95	94498	2722	2619	99	—	4	7232	2061
Ciuc	65	97285	624	515	26	7	76	10553	480
Arieș	22	18570	501	317	183	—	1	2527	—
Total :	2048	1573062	53041	16279	32967	3693	312	57003	13184

Arh. Stat. Budapesta, D. 228, Eln. ir., 1863, nr. 62.

Nr. crt.	Comuna	Numărul alegătorilor		Din aceștia :		Total nobili
		După statist. Sibiu	După stat. comitat	Nobili	Eliber.	
I. Districtul : Mureșul de Sus :						
1. Cercul : Almașul :						
1.	Balșa	58	60	—	60	
2.	Cib	14	24	—	24	
3.	Ardeu	6	7	—	7	
4.	Glod	8	12	—	12	
5.	Almașul Mic	2	—	—	—	
6.	Almașul de Mijloc	1	4	—	4	
7.	Mada	20	22	—	22	
8.	Nădăștia	18	17	—	17	
9.	Almașul Mare	10	7	—	7	
10.	Poiana	15	4	1	3	
11.	Porcurea	2	2	—	2	
12.	Techereu	4	4	—	4	
13.	Voia	7	11	—	11	
14.	Valea Iepii	—	9	—	9	
Total :		165	183	1	182	
2. Cercul : Geoagiu :						
15.	Geoagiu	67	74	7	16	
16.	Băcăia	6	5	—	5	
17.	Hințiș	61	39	2	37	
18.	Băcăinți	52	53	5	48	
19.	Bozeș	5	3	—	3	
20.	Bulbuc	1	—	—	—	
21.	Cigmău	19	16	1	15	
22.	Gelmar	18	14	3	11	
23.	Homorod	94	78	—	78	
24.	Curpeni — inclus la Bulbuc					
25.	Mermezeu	8	—	—	—	
26.	Pișchinți	43	22	—	22	
27.	Renghet	17	24	—	24	
28.	Valea Mare	—	2	—	2	
29.	Geoagiu Băi — inclus la Geoagiu					
Total :		391	330	18	261	39
3. Cercul Hășdat :						
30.	Nădăștia de jos	22	16	4	12	
31.	Batiz	11	17	—	17	
32.	Nădăștia de sus	34	23	—	23	
33.	Hășdat	24	23	18	5	
34.	Călanul Mic	21	20	—	20	
35.	Breteu Streiu	7	4	2	2	
36.	Măceu	15	19	—	19	
37.	Crișeni	24	25	2	23	
38.	Ruși	34	27	3	24	
39.	Sincraiu	35	35	1	34	
40.	Plopi — Streiu	10	11	—	11	
41.	Streiu	23	21	11	17	
41.	Streiu	23	21	4	17	
42.	Ocolișul Mare	28	24	1	23	
Total :		288	265	35	230	20

Nr. crt.	Comuna	Numărul alegătorilor		Din Nobili	aceștia : Eliber.	Total nobili
		După statist. Sibiu	După stat. comitat			
4. Cercul Chitid :						
43.	Bățălar	22	14	2	12	
44.	Boșorod	61	50	—	50	
45.	Gința	16	12	—	12	
46.	Grid	3	3	—	3	
47.	Vilcelele Bune	24	21	—	21	
48.	Ocolișul Mic	4	41	—	41	
49.	Chitid	43	38	6	32	
50.	Covragi	Nu sînt alegători				
51.	Sintămăria de Piatră	10	2	—	2	
52.	Luncani	48	37	—	37	
53.	Bretea Română	13	5	4	1	
54.	Vilcelele Rele	40	16	—	16	
55.	Valea Sîngeorgiu	68	56	5	51	
56.	Ohaba Strein	15	15	—	15	
57.	Strei — Săcel	42	31	—	31	
58.	Streisîngeorgiu	44	36	—	36	
59.	Grădiște e împreună cu Hobîța					
Total :		453	377	17	360	31
5. Cercul Jeledinți :						
60.	Orăștioara de Jos	7	5	2	3	
61.	Bucium	3	4	—	4	
62.	Orăștioara de Sus	28	24	—	24	
63.	Dîncul Mic	26	39	—	39	
64.	Jeledinți inclusiv Totia Mică	40	39	33	6	
65.	Costești	4	1	—	4	
66.	Ludești	3	1	—	1	
67.	Măgura — nu are alegători					
68.	Mărinești	35	10	—	10	
69.	Dîncul Mare	24	24	—	24	
70.	Spini	11	14	—	14	
71.	Petreni	24	13	—	13	
72.	Simeria	30	26	1	25	
73.	Rîpaș	10	6	—	6	
74.	Tămășasa	11	11	—	11	
75.	Timpa	25	23	—	23	
76.	Biscaria	26	19	1	14	
77.	Turmaș	6	—	—	—	
78.	Totia	4	5	1	4	
Total :		317	264	38	225	154

Nr. crt.	Comuna	Numărul alegătorilor		Din aceștia :		Total nobili
		După statist. Sibiu	După stat. comitat	Nobili	Eliber.	
6. Cercul Peștiș :						
79.	Peștișul de Jos	45	42	31	11	
80.	Archia	8	9	—	9	
81.	Băcia	33	5	3	2	
82.	Buituri	24	3	1	2	
83.	Josani	2	2	—	2	
84.	Găunoasa	3	2	—	2	
85.	Runcu Mic	5	4	—	4	
86.	Peștișul de Sus	9	3	2	1	
87.	Almașul Mic	8	5	2	3	
88.	Cristur	13	15	9	6	
89.	Bârcea Mică	5	Nu sînt alegători			
90.	Nandru	3	1	—	1	
90.	Nandru	3	1	—	1	
91.	Valea Nandrului	8	5	—	5	
92.	Popești	15	13	—	13	
93.	Săulești	21	20	—	20	
94.	Sîntuhalm	31	27	—	27	
95.	Sîntandrei	54	47	—	47	
96.	Tamastelke inclus la Peștiș					
97.	Bârcea Mare	30	21	5	16	
98.	Ulm	7	3	—	3	
Total :		324	227	53	174	306

*II. Districtul Mureșul de Jos :**7. Cercul Deva :*

99.	Boia Birzii	2	—	—	—	
100.	Bretelin	—	3	—	3	
101.	Deva Metal					
102.	Deva Ordinar	116	117	31	86	
103.	Deva Bulgari					
104.	Herepea	—	4	—	4	
105.	Căoiu	—	1	—	1	
106.	Cîrjiți	—	1	—	1	
107.	Nuncelu Mic	2	—	—	—	
108.	Cozia	1	—	—	—	
109.	Leșnic	28	22	2	20	
110.	Mintia	15	16	1	15	
111.	Merișorul de Munte	5	—	—	—	
112.	Almașul Sec	6	8	—	8	
113.	Vețel Ordinar	16	11	2	9	
114.	Vețel Metal					
115.	Vulceș	1	14	—	14	
Total :		192	197	36	161	104

Nr. crt.	Comuna	Numărul alegătorilor După statist. Sibiu	După stat. comitat	Din aceștia : Nobili	Eliber.	Total nobili
8. Cercul Gurasada :						
116.	Almășel	13	12	—	14	
117.	Almaș Săliște	7	8	—	8	
118.	Boiu de Jos	20	6	—	6	
119.	Burjuc	10	12	—	12	
120.	Brădățel	4	8	—	8	
121.	Brașeu	6	7	—	7	
122.	Cerbia	7	10	—	10	
123.	Dănulești	1	4	—	4	
124.	Boiu de Sus	—	5	—	5	
125.	Glodghilești	15	19	—	19	
126.	Glod	9	7	—	7	
127.	Gurasada	58	56	8	48	
128.	Cărmăzinești	—	1	—	1	
129.	Cîmpuri Surduc	38	38	—	38	
130.	Cîmpuri	12	18	—	18	
131.	Micănești	15	11	—	11	
132.	Pogănești	15	11	—	11	
133.	Petrești	2	8	—	8	
134.	Runcșor	3	2	—	2	
135.	Tătărești	24	23	1	22	
136.	Tămășești	7	9	—	9	
137.	Vica	—	4	—	4	
138.	ZAM	28	25	—	25	
Total :		294	304	9	295	914

9. Cercul Hunedoara :

139.	Alun	8	1	—	1	
140.	Arănieș	3	4	—	4	
141.	Boș și Groș	33	21	6	15	
142.	Bunila	17	19	—	19	
143.	Cerna și Cernișoara Florese	5	5	3	2	
144.	Cerișor	4	2	—	2	
145.	Cerbăl	17	12	—	12	
146.	Cinciș	6	4	2	2	
147.	Dăbica	5	1	—	1	
148.	Feregi	3	3	—	3	
149.	Goleș	2	—	—	—	
150.	Ghelari și Govășdia	3	1	—	1	
151.	Hășdău	6	4	1	3	
152.	Chergheș	1	—	—	—	
153.	Toplița	1	—	—	—	
154.	Lelese	3	3	—	3	
155.	Lindjina	18	11	—	11	
156.	Minerău	31	35	4	29	
157.	Poienița Tomii	3	1	—	1	
158.	Poienița Voinii	1	—	—	—	
159.	Plop	—	—	—	—	
160.	Răcășdia	4	4	4	—	
161.	Ruda	2	2	—	2	
162.	Runcu Mare	12	10	—	10	
163.	Sohodol	1	—	—	—	
164.	Socet	7	1	—	1	
165.	Teliuc	8	3	1	2	
166.	Vălar	3	—	—	3	
167.	Zlaști	—	2	—	2	
Total :		207	149	21	129	242

Nr. crt.	Comuna	Numărul alegătorilor După statist. Sibiu	După stat. comitat	Din aceștia : Nobili Eliber.	Total nobili
<i>10. Cercul Ilia :</i>					
168.	Bacea	5	28	—	28
169.	Bărăștii Iliei	5	6	—	6
170.	Boz	23	16	—	16
171.	Brănișca	37	31	3	28
172.	Certejul de Jos	7	18	—	18
173.	Dumești	8	8	—	8
174.	Furcșoara	3	3	—	3
175.	Băgara	8	10	—	10
176.	Gothatea	23	30	—	30
177.	Ilia	30	35	12	23
178.	Coaja	1	4	—	4
179.	Căbești	4	3	—	3
180.	Cuieș	4	4	—	4
181.	Luncșoara	10	9	—	9
182.	Breteia Mureșană	43	48	5	43
183.	Sîrbi	49	40	—	40
184.	Țirnavă	14	8	—	8
185.	Țirnăvița	20	17	—	17
186.	Uleș	4	19	—	19
187.	Valea Lungă	19	19	—	19
188.	Dealul Mare	2	2	—	2
189.	Gialacuta	7	11	—	11
190.	Visca	31	32	—	32
191.	Vorța	14	16	—	16
Total :		371	417	20	397
					57

11. Cercul Chimindia :

192.	Uroi	35	37	—	37
193.	Bobilna	29	32	—	32
194.	Bămpotoc	17	11	—	11
195.	Bîrsău	37	32	4	28
196.	Boiu	10	22	—	22
197.	Certejul de Sus	27	27	—	27
198.	Folt	21	35	—	35
199.	Cârpeniș	9	11	—	11
200.	Hărau	42	30	25	5
201.	Hondol	11	8	—	8
202.	Chimindia	7	5	3	2
203.	Rapolțel	—	14	—	14
204.	Nojag	—	13	—	13
205.	Săcărimbu	—	10	—	10
206.	Vărmaga	56	58	—	58
207.	Rapolțul Mare	70	47	8	39
Total :		371	392	40	352
					352

1	2	3	4	5	6	7
<i>12. Cercul Lăpușnic :</i>						
208.	Abucea	13	10	6	4	
209.	Lăpușul de Jos	17	17	—	17	
210.	Baștea	2	2	—	2	
211.	Bătrina	40	39	—	39	
212.	Gura Dobrii	6	5	—	5	
213.	Dobra	34	35	32	3	
214.	Briznic	13	20	2	18	
215.	Dumbrăvița	4	4	—	4	
216.	Făgețel	10	10	—	10	
217.	Lăpușul de Sus	40	41	—	41	
218.	Fintoag	41	39	—	39	
219.	Grindu	—	—	—	—	
220.	Holdea	6	7	—	7	
221.	Muncelul Mic	1	—	—	1	
222.	Coșești	8	8	—	8	
223.	Lăpușnic	7	5	4	1	
224.	Lăsău	16	14	—	14	
225.	Mihăiești	7	6	—	6	
226.	Muncelul Mare	3	4	—	9	
227.	Ohaba	13	7	—	7	
228.	Panc	24	24	—	24	
229.	Rădulești	18	17	—	16	
230.	Săcămaș	7	3	—	3	
231.	Roșcani	14	15	2	13	
232.	Săliște-Panc	1	—	—	1	
233.	Stănești-Ohaba	6	6	—	6	
234.	Strigonea	1	—	—	1	
235.	Stretea	15	11	—	11	
236.	Tisa	6	7	—	7	
237.	Teiu	10	15	—	15	
Total :		383	371	46	332	

<i>13. Cercul Șoimuș :</i>						
238.	Barbura	—	—	—	—	
239.	Bejan	14	13	—	13	
240.	Boholt	18	19	—	19	
241.	Buruene	15	16	—	16	
242.	Fornădia	14	17	—	17	
243.	Fizești	31	—	—	—	
244.	Gruelaci	1	1	—	1	
245.	Căinelu de Jos	11	11	—	11	
246.	Chișcădaga	8	8	—	8	
247.	Măgura	—	—	—	—	
248.	Șoimuș de Mureș	45	43	—	39	
249.	Nevoies	37	38	—	38	
250.	Săliștioara	3	3	—	3	
251.	Sulighete	7	8	1	7	
252.	Stoeneasa	3	3	—	3	
253.	Toplița	21	22	—	22	
254.	Vălișoara	16	17	—	17	
Total :		244	219	5	214	

1	2	3	4	5	6	7
<i>III. Districtul Haşeg :</i>						
<i>14. Cercul Rîu Bărbat :</i>						
255.	Rîu Bărbat	21	10	9	1	
256.	Valea Lupului	3	5	—	5	
257.	Federi	55	54	—	54	
258.	Fizeşti	37	23	—	23	
259.	Galaţi	20	16	5	11	
260.	Hobiţa-Uric	5	8	—	8	
261.	Baru Mic	9	11	—	11	
262.	Livadia de Coastă	1	1	1	—	
263.	Livadia de Câmp	5	4	4	—	
264.	Baru Mare	9	8	5	3	
265.	Ohaba-Ponor	24	26	—	26	
266.	Petrosul	41	46	1	45	
267.	Ponor	15	13	3	10	
268.	Pui	11	10	4	6	
269.	Uric	4	11	—	11	
Total :		260	243	32	216	

<i>15. Cercul Jiu :</i>						
270.	Bărbătenii de Jos	38	36	—	36	
271.	Băniţa	13	8	2	6	
272.	Bărbătenii de Sus	22	50	—	20	
273.	Petroşeni	99	95	—	95	
274.	Câmpu lui Neag	29	26	—	26	
275.	Coroeşti Jiu	39	35	—	35	
276.	Crivadia	16	15	—	15	
277.	Lîvezeni	111	104	—	104	
278.	Lupeni	20	12	—	12	
279.	Merişor	39	37	—	37	
280.	Paroşeni	40	36	19	17	
281.	Petrila	164	160	—	160	
282.	Petros-Dilja	74	70	—	70	
283.	Vulcan	28	24	—	24	
Total :		732	708	21	657	

<i>16. Cercul Densuş :</i>						
284.	Fărcădinu de Jos	26	18	4	14	
285.	Silvaşul de Jos	33	21	9	12	
286.	Boiţa	7	1	—	1	
287.	Densuş	32	21	2	19	
288.	Fărcădinu de Sus	22	13	—	13	
289.	Silvaşul de Sus	31	23	23	—	
290.	Găuricea — inclus la Fărcădinul de Sus					
291.	Hăţăgel	19	16	2	14	
292.	Meria	16	13	—	13	
293.	Ciula Mică	2	—	—	—	
294.	Crăguiş	—	—	—	—	
295.	Ciula Mare	6	2	1	1	
296.	Lunca Cernii	42	40	—	40	
297.	Răchitova	35	26	—	26	
298.	Tuştea	14	7	3	4	
299.	Vălioara	10	10	—	10	
Total :		295	211	99	167	206

1	2	3	4	5	6	7
17. Cercul Clopotiva :						
300.	Breazova	2	1	1	—	
301.	Băuțarul de Jos	5	1	—	1	
302.	Băuțarul de Sus	10	2	—	2	
303.	Bucova	11	8	—	8	
304.	Găureni	38	16	—	16	
305.	Hobița	20	12	2	10	
306.	Cârnești	23	12	1	11	
307.	Peștenița	26	18	5	13	
308.	Clopotiva	40	25	7	18	
309.	Rîu de Mori-Suseni	—	—	—	—	
310.	Ostrovu Mare și Mic	44	39	3	36	
311.	Peșteana	—	—	—	—	
312.	Ostrovel	—	—	—	—	
313.	Păucinești	10	8	—	8	
314.	Poeni	8	4	—	4	
315.	Valea Diljii	20	15	—	15	
316.	Sarmizegetusa inclus la Hobița					
317.	Unciuc	11	7	1	6	
318.	Zăcicani	15	14	14	—	
Total :		283	182	34	148	

18. Cercul Mățești (Zăvoiu) :						
319.	Sălașul de Jos	15	13	—	11	
320.	Sălașul de Sus	34	31	21	10	
321.	Băiești	11	10	10	—	
322.	Rîul Alb	6	5	5	—	
323.	Coroiești	17	9	1	8	
324.	Ohaba de sub Piatră	2	1	—	1	
325.	Mățești (Zăvoiu)	22	17	15	2	
326.	Mălăiești	6	4	—	4	
327.	Nucșoara	28	19	—	19	
328.	Ohaba-Sibișel	14	13	—	13	
329.	Paros Peștere	10	8	6	2	
330.	Rușor	14	18	1	17	
331.	Șerel	43	49	2	47	
332.	Sibișel					
333.	Vaidei	5	2	—	2	
Total :		227	197	61	136	

19. Cercul Totești :						
334.	Balomir	3	2	—	2	
335.	Bărăști Hațeg	7	4	—	4	
336.	Ciopea	13	9	—	9	
337.	Nălațvad	11	9	3	9	
338.	Sintămărie Orlea	26	24	3	21	
339.	Păclișa	20	15	4	11	
340.	Rea	16	16	—	16	
341.	Săcel	15	13	1	12	
432.	Sîmpetru	17	12	1	11	
343.	Totești	28	26	9	17	
344.	Subcetate	8	4	—	4	
Total :		164	134	21	117	33

8—1010—12 15—20 20—25 25—50 50—100 12—15 Suma
florini

I. Districtul Mureşului de Sus

Cercul Almaş	93	44	14	5	4	4	—	164
Geogiu	223	69	44	14	8	19	13	390
Hăşdat	186	36	39	9	1	6	11	288
Chitid	279	94	36	16	8	16	4	433
Jeledipeţi	173	74	30	17	3	14	5	316
Peştiş	133	74	57	28	6	15	11	324
Total:	1087	391	280	89	30	74	44	1935

II. Districtul Mureşului de Jos

Cercul Deva	55	23	34	23	11	32	13	191
Gurasada	207	49	16	6	6	8	2	294
Hunedoara	121	36	18	10	5	13	6	209
Ilia	229	77	30	12	4	7	12	694
Chimindia	219	70	28	20	10	16	9	372
Lăpuşnic	280	57	29	10	6	11	7	394
Soimuş	179	45	16	5	—	3	4	252
Total:	1290	357	165	86	42	90	53	2083

III. Districtul Haţeg

Riu Barbat								
Jiu	414	187	114	71	19	30	16	911
Densuş	188	52	21	12	4	13	5	295
Clopotiva	190	39	18	14	3	6	13	283
Măţeşti	165	51	35	28	8	16	4	307
Toteşti	94	27	9	10	5	10	9	164
Total:	1111	356	197	135	39	75	47	1960

Total gen.:

I. District	1087	391	220	89	30	74	44	1935
II. „	1290	357	165	86	42	90	53	2083
III. „	1111	356	197	135	39	75	47	1960
Total:	3488	1104	582	310	111	239	144	5978

Arh. Stat. Budapesta, D. 228, 1862, nr. 615.

STATISTISCHE DATEN BEZUGLICH AUF DAS KOMITAT HUNEDOARA ZUR
ZEIT DER LIBERALEN REGIERUNG AUS DEM ARCHIV DES
SIEBENBÜRGISCHEN GUBERNIUMS

(Zusammenfassung)

Nach der Darstellung in grossen Zügen der Wiederorganisierung der Verwaltung im Komitate Hunedoara im Jahre 1861 nach den im Diplom von Oktober 1860 und im Patent von 1861 enthaltenen Prinzipien der liberalen Regierung, bringt der Aufsatz eine Reihe von unveröffentlichten statistischen Daten über die Wähler dieses Komitats, die für die Wahlen zum Hermannstädter Landtag zusammengeschrieben waren. Aufgrund dieser Daten analysiert der Verfasser die soziale und nationale Zusammensetzung des Wahlkorps aus dem Hunedoaraer Komitat, dem zweitgrössten Komitate aus Transilvanien. Es wird hervorgehoben, dass die Wählerschaft von hunedoara in Überzahl aus Bauern und beziehungsweise aus Rumänen bestand. Eine besondere Aufmerksamkeit wird den politischen Aktionen der Hunedoaraer Rumänen in diesem Jahren der politischen Gärungen geschenkt.